

Варнак (1848)

Шевченко Тарас Григорович

Тиняючи на чужині
Понад Елеком, стрів я діда
Вельми старого. Наш земляк
І недомучений варнак
Старий той був. Та у неділю
Якось у полі ми зострілись
Та й забалакались. Старий
Згадав свою Волинь святую
І волю-долю молодую,
Свою бувальщину. І ми
В траві за валом посідали,
І розмовляли, сповідались
Один другому. «Довгий вік! –
Старий промовив. – Все од бога!
Од бога все! А сам нічого
Дурний не вдіє чоловік!
Я сам, як бачиш, марне, всує,
Я сам занівечив свій вік.
І ні на кого не жалкую,
І ні у кого не прошу я,
Нічого не прошу. Отак,
Мій сину, друже мій єдиний,
Так і загину на чужині
В неволі.» І старий варнак
Заплакав нишком. Сивий брате!
Поки живе надія в хаті,
Нехай живе, не виганяй,
 Нехай пустку нетоплену
 Іноді нагріє.
 І потечуть з очей старих
 Сльози молодії,
 І умитеє сльозами
 Серце одпочине
 І полине із чужини
 На свою країну.

«Багато дечого не стало,
Сказав старий. – Води чимало.
Із Ікви в [море] утекло...
Над Іквою було село,
У тім селі на безталання
Та на погибель виріс я, –
Лихая доленька моя!..

У нашої старої пані
Малії паничі були;
Таки однолітки зо мною.
Вона й бере мене в покої
Синкам на виграшку. Росли,
Росли панята, виростали,
Як ті щенята. Покусали
Не одного мене малі.
Отож і вчити почали
Письму панят. На безголов'я
І я учуся. Слізьми! Кров'ю!
Письмо те полилося... Нас!
Дешевших панської собаки,
Письму учити?!
Молитись богу
Та за ралом спотикатись,
А більш нічого
Не повинен знать невольник.
Така його доля.

Отож і вивчився я, виріс,
Прошу собі волі –
Не дає. І в москалі,
Проклята, не голить.
Що тут на світі робити?
Пішов я до рала...
А паничів у гвардію
Поопреліляла...

Година тяжкая настала!
Настали тяжкії літа!
Отож працюю я за ралом.
Я був убогий сирота,
А у сусіда виростала
У наймах дівчина. І я...
О доле! Доленько моя!
О боже мій! О мій єдиний!
Воно тойді було дитина,
Воно... Не нам твої діла
Судить, о боже наш великий!
Отож вона мені на лихо
Та на погибель підросла.
Не довелось і надивитись,
А я вже думав одружитись,
І веселитися, і жить,
Людей і господа хвалить...
А довелося...

Накупили
І краму, й пива наварили,
Не довелося тільки пити.
Старої пані бахур сивий
Окрав той крам. Розлив те пиво,
Пустив покриткою... Дарма,

Минуло, годі... Неодоладу
Тепер і згадувать. Нема,
Нема, минулося, пропало...
Покинув ниву я і рало,
Покинув хату і город,
Усе покинув. Чорт нарадив.
Пішов я в писарі в громаду.
То сьак, то так минає год.
Пишу собі, з людьми братаюсь
Та добрих хлопців добираю.
Минув і другий. Паничі
На третє літо поз'їзжались,
Уже засватані. Жили
В дворі, гуляли, в карти грали,
Свого весілля дожидали
Та молодих дівчат в селі,
Мов бугаї, перебирали.
Звичайне, паничі. Ждемо,
І ми ждемо того весілля.
Отож у клечальну неділю
Їх і повінчано обох,
Таки в домашньому костьолі.
Вони ляхи були. Ніколи
Нічого кращого сам бог
На бачив на землі великій,
Як молодії ті були...
Заграла весело музика...
Їх із костьола повели
В возобновленії покої.
А ми й зостріли їх і всіх –
Княжат, панят і молодих –
Всіх перерізали. Рудою
Весілля вмилося. Не втік
Ніже єдиний католик,
Всі полягли, мов поросята
В багні смердючому. А ми,
Упоравшись, пішли шукати
Нової хати, і найшли
Зелену хату і кімнату
У гаї темному. В лугах,
В степах широких, в байраках
Крутих, глибоких. Всюди хата,
Було де в хаті погуляти
І одпочити де було.
Мене господарем обрали.
Сем'я моя щодень росла
І вже до сотні доростала.
Мов поросяча, кров лилась.
Я різав все, що паном звалось,
Без милосердія і зла,
А різав так. І сам не знаю,

Чого хотілося мені?
Ходив три года я з ножами,
Неначе п'яний той різник.
До сльоз, до крові, до пожару
До всього, всього я привик.
Було, мов жабу ту, на списі
Спряжеш дитину на огні
Або панянку білолицю
Розіпнеш голу на коні
Та й пустиш в степ.
Всього, всього тойді бувало,
І все докучило мені...

Одурів я, тяжко стало
У вертепах жити.
Думав сам себе зарізати,
Щоб не нудить світом.
І зарізає би, та диво,
Диво дивне сталось
Надо мною недолюдом...
Вже на світ займалось,
Вийшов я з ножем в халяві
З Броварського лісу,
Щоб зарізатися. Дивлюся,
Мов на небі висить
Святий Київ наш великий.
Святим дивом сяють
Храми божі, ніби з самим
Богом розмовляють,
Дивлюся я, а сам млію.
Тихо задзвонили
У Києві, мов на небі...
О боже мій милий!
Який дивний ти. Я плакав,
До полудня плакав.
Та так мені любо стало:
І малого знаку
Нудьги тії не осталось,
Мов переродився...
Подивився кругом себе
І, перехрестившись,
Пішов собі тихо в Київ
Святим помолитись,
Та суда, суда людського
У людей просити».

[Перша половина 1848,
Орська кріпость]

Постійна адреса: http://ukrlit.org/shevchenko_taras_hryhorovych/varnak_poema